

■ **Obonete S. UBAM**
Náš černobílý svět.
České rozhovory o afrických kořenech a splněných snech
 Prostor, Praha 2021, 256 s.

Hovořit o „zaplnování bílých míst“ v souvislosti s knihou vztahující se nějakým způsobem (nejen) k nedávné minulosti právem působí jako otřepaná fráze. V souvislosti s vydáním recenzované publikace ale jen stěží hledám přílehavější příměr – pozoruhodná kniha rozhovorů přináší zkrátka pohled, který dosud ve veřejném prostoru chyběl. Vítám také, že nakladatel zvolil atraktivní provedení na křídovém papíře s množstvím obrazového doprovodu a vybral si osobnosti, které jsou známé napříč společenským spektrem. Lze tedy předpokládat či jen doufat, že si publikace najde širokou čtenářskou obec.

Rozhovory s českými mulaty tematizují zásadní otázky jako hledání kořenů, budování a proměny vlastní identity a také schopnost prosadit se, stát se úspěšným i podle měřítek většinové společnosti, jež k takovéto formě jinnosti nebyla obecně příliš přátelská. Jedná se zkrátka o knihu, kterou bych sama chtěla napsat, ale obávám se, že bych ji nenapsala tak dobře. V souvislosti s nepochybnou výjimečností této knihy bych na okraj připomenula pozoruhodný pokus, vycházející z autopsie, prozkoumat africké kořeny v kontextu politických souvislostí studené války a československé zahraniční politiky směřované k africkým státům. Knížka tehdejšího studenta Právnické fakulty Univerzity Karlovy Milana Janouška (nar. 1991) nazvaná *Kolín – Conakry. Příběh naší babičky* (Milan Janoušek, Kolín 2013) neprávem zapadla, bylo by však čtenářsky vděčné číst obě knihy zároveň a uvědomit si, že „být Čechem“ může mít opravdu mnoho tváří.

Otec: africký student

Autorem rozhovorů je Obonete S. Ubam, podnikatel, právník, zakladatel Ligy etnických menšin ČR a první afročeský voják v historii Armády České republiky, který se

ve druhé polovině sedmdesátých let narodil v Sovětském svazu české matce a nigerijskému otci. Na konci knihy je našťastí i rozhovor pořízený s ním samotným. Obonete S. Ubam jako „insider“ dokázal být vnímavý k tomu, na co a jak se ptát, aby otázky nepůsobily bulvárně či indiskrétně, ale zároveň nebyly povrchní. Postupně oslovil a vyzpovídal Rey Korantenga, Moniku Ben Thabetovou, Tomáše Zmeškala, Zuzanu Tvarůžkovou, Theodora Gebre Selassie, Yemiho Akinyemi Dele, Lejlu Abbasovou, Martina Kříže a Madalenu João. Svým výběrem pokrývá jednu generaci, narozenou od konce šedesátých let do konce let osmdesátých. Kromě afrických kořenů mají vybraní lidé společné také to, že z některé africké země pocházel jejich otec (nikoliv matka), který se do Evropy dostal v rámci studijního programu. Jedinou výjimkou je příběh Zuzany Tvarůžkové, jejíž otec byl kubánský dělník pracující v litvínovském průmyslovém závodě na počátku osmdesátých let (k tématu pracovní migrace z Kuby do socialistického Československa viz BORTLOVÁ-VONDRÁKOVÁ, Hana: Domů jen s jawou! Kubánci si v socialistickém Československu mohli splnit svůj „americký sen“. *Paměť a dějiny*, 2021, roč. 14, č. 4, s. 46–58).

Ve všech příbězích, s výjimkou Madaleny João a částečně Theodora Gebre Selassie, se objevuje sdílená zkušenost, která nespočívá jen v hledání afrických kořenů a vyrovnávání se s jinností, ale také s absencí otce. Není nijak neobvyklé, že se oslovené osobnosti se svými otci potkaly až v dospělosti. Příčiny absence byly různé – mnoho mladých párů se po skončení studia rozhodlo odcestovat do Afriky a zkusit žít tam, ale tato snaha nebyla z různých důvodů úspěšná. Vyrůstání bez otce je jistě traumatizující samo o sobě, v případě českých mulatů se však otevírá ještě další rovina – v jejich okolí nebyl nikdo, kdo by vypadal stejně jako oni. Jediní další odlišní lidé, které mohli v dětství a dospívání potkat, zvláště pokud nežili v Praze nebo jiném větším městě, byli Romové.

Druhým leitmotivem je důraz každého z nich na to, že se jim navzdory jinnosti, nepřijetí, diskriminaci či alespoň podceňování podařilo prosadit, zaříditi si spokojený život a navíc se stát úspěšným i v očích ostatních. Tento protitlak, reagující na tlak okolí, je ale velmi tvrdou zkouškou, v níž ne každý uspěje. Jakkoliv je obdivuhodné, když ho člověk zvládne se ctí, nemělo by zavadnout, že je velice nefér něco takového vůbec dopustit, nebo dokonce očekávat. Jisté sebepotvrzování a zdůrazňování individuálního úspěchu je přítomné ve všech příbězích, je však dobré nezapomínat na promarněný talent lidí, kteří jsou také něčím jiní, ale neměli zkrátka tolik štěstí, vnitřní síly nebo příležitosti. V několika vyprávěních (Tomáš Zmeškal, Martin Kříž, Lejla Abbasová, Rey Koranteng) se objevuje téma silného pouta s prarodiči, kteří byli do určité míry schopni kompenzovat odmítavý přístup vrstevnických skupin a formálních dospělých autorit.

„Vadila jsem samou existencí“

Ačkoliv byly rozhovory vedeny se známými osobnostmi, domnívám se, že často jsou známé jejich tváře, nikoliv jejich příběhy, a proto každého z nich na tomto místě stručně představím a zmíním moment, který mi v jeho výpovědi obzvláště rezonoval. Rey Koranteng (nar. 1974) je dnes znám z televizní obrazovky. První měsíce života strávil se svými rodiči v Africe a poté se s matkou vrátil do Česko-

slovenska. Vyrůstal v pražské Libni a podle svého tvrzení měl vždy jasno v tom, že je Čech – byť vypadal jinak, „mentalitou, chováním, uvažováním“, byl Čech. (s. 24)

Spisovatelka a numeroložka Monika Ben Thabetová (nar. 1976) je první Češkou, která získala politický azyl v Itálii po roce 1989. K emigraci se rozhodla po sérii rasově motivovaných útoků na sebe a svoji rodinu. Její otec pocházel ze Súdánu a v Brně studoval architekturu. S rodinou nežil a Monika vyrůstala v malé moravské obci jen s matkou a babičkou. Svou dětskou zkušenost s jinakostí formulovala s až strašidelnou přesností: „*Vadila jsem už jen tím, že jsem existovala.*“ (s. 41) Pociťovala silnou potřebu kontaktu s jiným Afričanem a jistou záchranou pro ni byla porevoluční popkultura, která v hudebních pořadech představovala etnicky pestré skupiny, u nichž nehrála jejich odlišnost žádnou (negativní) roli. Dalším společným rysem všech vyprávění je listopadová revoluce jako zlom pro sebevnímání.

V roce 2008 způsobil literární senzaci román spisovatele, pedagoga a překladatele Tomáše Zmeškala (nar. 1966) *Milostný dopis klínovým písmem* (Torst, Praha 2008). Jeho životní příběh má v sobě prvky špionážního románu a Zmeškal je zpracoval ve své další knize nazvané *Sokrates na rovníku. Rodinné reportáže* (Mishkezy, Praha 2013) – jeho otec byl do Evropy poslán jako zástupce tehdy ještě ne samostatného Konga (s. 72). Po smrti Patrice Lumumby v lednu 1961 a politických turbulencích s tím spojených chtěl otec odejít i s rodinou do některé ze západoevropských zemí. Česká matka to ale odmítla a o dítě se s otcem soudila. Protože se bála, že by o syna mohla přijít, přerušila s jeho otcem veškeré kontakty. Tomáši Zmeškalovi se ho podařilo kontaktovat až v roce 2010, těsně před smrtí.

Novinářka Zuzana Tvarůžková (nar. 1983) vyrůstala se svou matkou, otčímem a sourozenci a dlouho vlastně nevěděla, že její otec je cizinec. V rodině jí, zřejmě z dobrě

vůle a snahy ji chránit, o jejím původu lhali – fyzickou odlišnost jí vysvětlili tím, že nějaký prapředek byl Američan. Se svým otcem se poznala až v dospělosti.

Otec fotbalového reprezentanta Theodora Gebre Selassie (nar. 1986) je lékař pocházející z Etiopie. Zpočátku se svou rodinou nežil, protože se sám vrátil do své vlasti. Po dvou letech za ním jeho žena s malým dítětem přijely a zkoušely se usadit v Africe, ale nakonec se rozhodly pro návrat do Evropy, kde jsou lepší šance na uplatnění. Theodor si sice už od dětství všiml toho, že vypadá jinak, ale nevnímal to tak, že by byl odjinud.

Choreograf a výtvarný umělec Yemi AD (nar. 1981), syn nigerijského studenta, zmiňuje pro své dospívání důležitost romské komunity: „*Měl jsem hodně blízko k romské komunitě, protože oni byli jediní další, jiní lidé. Všichni ostatní se snažili být stejní. Způsob, jakým jsem mluvil, jak jsem se choval a jak jsem se oblékal, byl u nich v pořádku, protože jsou temperamentní a mají rádi hudbu a zábavu.*“ (s. 138)

Moderátorka a modelka Lejla Abbasová (nar. 1980), dcera soudánského studenta práv, si nepřipadala jiná, ačkoliv ji na to neustále někdo upozorňoval (s. 164). Prvotní pro ni byla identifikace s vlastní jinakostí, až v druhém plánu hledala cestu ke svým africkým kořenům. Dnes tráví v Africe spoustu času prací na svých charitativních projektech.

Rodiče sinologa a vysokoškolského pedagoga Martina Kříže (nar. 1966) se rozešli hned po jeho narození a on sám vyrůstal u prarodičů. Otce, který pocházel ze západní Afriky, nikdy nepoznal. Hledal své místo v bezprostředním okolí, nikoliv své africké kořeny. Pomohl mu pětiletý studijní pobyt v Sovětském svazu, při němž bydlel na koleji s dalšími cizinci: „*Byl to pocit naprosté úlevy. Nemusel jsem řešit věci, které mě předtím stresovaly, a mohl jsem se cítit naprosto rovnoprávný. Denně jsem mluvil s lidmi z Bolívie, Senegalu, Mali nebo třeba z Nigérie, a najednou jsem si uvědomil, že ta odlišnost nemusí být nijak stigmatizující.*“

V rámci našeho studentského života to bylo, jako když se člověk kdysi dostal do Spojených států, kde nebyl zatížen žádnými společenskými stereotypy jako například, jestli je šlechtic nebo kapitalista.“ (s. 192)

Zpěvačka a herečka Madalena João (nar. 1983) strávila dětství v Angole. V polovině devadesátých let se kvůli zhoršující se politické situaci celá rodina vrátila do České republiky, nicméně dlouholetý pobyt v Africe byl pro její sebevnímání klíčový.

Závěrem lze připomenout možná banální, ale v podstatě dosti hlubokou pravdu: svět není černobílý a lidé mohou být černí i bílí zároveň – neexistuje žádné buď, anebo. Důležité je být sám sebou. Tak jako čeští mulatí představení v této knize.

Marta Edith Holečková

■ Miroslav NOVÁK *Pražské jaro 1968. Přerušená revoluce?*

Academia, Praha 2021, 279 s.

Na sklonku roku 2021 vydalo nakladatelství Academia knihu profesora politikologie Miroslava Nováka o Pražském jaru 1968 s poněkud provokativním názvem v podobě otázky, zda byl rok 1968 přerušenu revolucí. Po jisté odmlce je to další kniha z pera prvního profesora politikologie na Univerzitě Karlově v Praze, který v letech 1977–1990 žil ve švýcarském exilu. Pozornost odborné veřejnosti upoutala především jeho práce o politických stranách (*Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*), jež vyšla v roce 1997 v pražském Sociologickém nakladatelství, nebo jeho kniha o politické sociologii Raymonda Arona nazvaná *Mezi demokracií a totalitářstvím. Aronova politická sociologie industriálních společností 20. století* z roku 2007 (Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav, Brno).

Troufám si říct, že nejnovější Nováková studie o Pražském jaru se řadí svým obsahem a významem k těmto jeho dřívějším klíčovými pracím a do budoucna se stane jednou ze základ-

ních studií o tehdejších událostech. Českým čtenářům se do ruky dostává kniha, jež vyšla v loňském roce v Paříži a původně vznikla pro francouzské čtenáře. V tom spatřuji i jistou její slabinu. Je autorem přeložena z francouzského originálu, a obsahuje tak řadu výkladů, které jsou primárně důležité pro zahraniční čtenáře, nikoliv pro ty české. Na druhé straně to však můžeme považovat i za jistou přednost, ozvláštňující celý text. Českému čtenáři se tu nabízí odlišný výklad, na který není příliš zvyklý, což ale v žádném případě nesnižuje význam a kvalitu díla. Někomu by se mohlo zdát, že o mnohém autor nehovoří, a naopak některé notoricky známé věci vysvětluje, ale to je pochopitelné ovlivněno okolnostmi vzniku a také omezeným rozsahem původní publikace. Můžeme jen litovat, že Novák se například více nezabývá příčinami úspěchu komunismu v Československu, stejně jako faktem, že komunismus a socialismus nebyly u nás nikdy tak populární jako v roce 1968.

Rozdílné interpretace

Každé zjednodušení, které je nutné udělat na základě rozhodnutí nakladatelství nebo v zájmu čtenáře, v sobě skrývá jisté nebezpečí. Čtenáři se totiž často dostane jen nástin vývoje událostí. Oceňuji však to, jak se s tímto problémem autor vypořádal, i to, jak využil pozoruhodný rozsah použité literatury. Především v tomto případě českému čtenáři nabízí obrovskou šíři pramenů jak domácí, tak především zahraniční proveniencí a do jisté míry mu tím otevírá bohužel nepříliš známou zahraniční literaturu k tomuto tématu.

I díky této monografii se ukazuje, že této historické události je nutné se i nadále věnovat. Pražské jaro 1968 patří ke klíčovým etapám krátkého 20. století v českých (československých) dějinách a navíc je nedílnou součástí dějin světových. Evropský rok 1968 se nesl především ve znamení květnové pařížské studentské revolty a srpnových pražských událostí.

Pro generaci rodičů dnešních čtyřicátníků bylo Pražské jaro symbolem

liberalizace poměrů a nadějí na lepší život. Rok 1968 byl v našich zemích vrcholem pokusů o politické reformy, jež zahrnovaly snahy o odstranění chyb a zločinů poučného komunistického režimu, diskuse o ekonomickém stavu společnosti a návrhy na jeho zlepšení a v neposlední řadě debaty o demokratizaci společnosti charakterizované dobovým požadavkem obhajoby plurality názorů.

Novákova práce vyvolává mnohé otázky a připomíná potřebu zkoumání popisovaných událostí: Co bylo Pražské jaro? Jaký by byl jeho další vývoj, kdyby nedošlo k invazi? Šlo o revoluci, nebo o něco jiného? Byl to pokus o zmírnění komunistického režimu, zaměřený na zachování a zlepšení stávajících institucí, nebo pokus o jejich demontáž?

Snad i proto existuje tolik rozdílných interpretací těchto událostí. Lidé se zákonitě ptají, jak celou událost popsat a co se to vlastně v Československu stalo. Kdyby nedošlo k vojenskému zásahu, zůstal by komunismus, respektive socialismus zachován? Jaký by v praxi byl socialismus s lidskou tváří? A jak by vypadal reálný politický systém? Šlo by o demokracii, nebo stále ještě o socialismus? To všechno jsou otázky, které v souvislosti s československým rokem 1968 přirozeně vyvstávají.

Krise východního bloku

Celou probíranou problematiku rozdělil autor do tří částí. V té úvodní srovnává různé krize a revolty v komunistických státech v padesátých letech (především v období 1953–1956, tj. zejména povstání v Maďarsku, ale i starší nepokoje v Československu v souvislosti s měnovou reformou či v Polsku a ve východním Německu), formování opozice a v neposlední řadě věnuje pozornost pojmu reformní komunismus. V druhé části se zabývá interpretací Pražského jara. Novák ve svém textu sleduje působení KSČ a vlády v tehdejší Československu, aktivitu inteligence i chování Sovětského svazu, který se vývojem v naší zemi dlouhodobě zabýval a nakonec se pod Brežněvo-

vým vedením rozhodl k vojenskému zásahu, na němž se podílely i další státy Varšavské smlouvy. Vrchol představuje třetí, závěrečná část, jež se věnuje dopadům pražských událostí ve světě – a to jak na Východě, tak na Západě – a tomu, jak se na Pražské jaro a sovětskou invazi nahlíželo ze zahraničí. V neposlední řadě se autor pokouší o kritický rozbor představ a vizí reformních komunistů a marxistů.

Novák Pražské jaro a události celého procesu popisuje jako komplexní, ambivalentní a mnohotvárný jev a současně ho charakterizuje jako přerušenu revoluci, která byla důležitá pro české dějiny a společnost, jež vyvolala pozornost světové veřejnosti, ale současně nepředstavovala v době studené války pro vztahy mezi Východem a Západem vážnou krizi.

Současně ovšem nechce snížit význam celé události. Pražské jaro pro něj představovalo milník v rozpadu komunismu v Evropě. Podle jeho názoru znamenalo konec iluze, že demokratický komunismus je možný, a jeho protagonisté se honili za chimérou. Cena, kterou za to ovšem československá společnost zaplatila, byla vysoká a autor o normalizaci prohlašuje, že sice byla v mnoha ohledech mírnější než stalinské období, ale „*dlouhodobé následky pro zemi a její obyvatele byly možná ještě závažnější*“ (s. 228) Mimochodem,

v té souvislosti oceňuji i Novákovo zdůraznění faktu, že sami tehdejší reformní komunisté včetně Alexandra Dubčeka se podíleli na posrpnové normalizaci, kdy v zájmu zachování své moci spolupracovali s okupanty. V této souvislosti také cituje jadrný výrok bývalého československého premiéra Oldřicha Černíka, který po vyloučení z KSČ v době nastupující normalizace řekl: „*Proslal jsem pozici i čest.*“ (s. 104)

Dalo se invazi předejít?

Ve svém výkladu autor rovněž poukazuje na to, že českoslovenští komunisté se nijak nepostavili agresorům. Ani před invazí, ani v jejím průběhu nebyl vydán rozkaz k odporu. Na klíčovou otázku, zda se sovětskému vpádu dalo předejít, jednoznačně odpovídá, že ano: „*Vojenské invaze jsme mohli být ušetřeni, kdyby českoslovenští představitelé v čele s Dubčekem byli obratnější, důraznější, méně váhaví, méně zaslepení marxisticko-leninskou ideologií a kdyby lépe pochopili mentalitu svých sovětských protějšků.*“ (s. 238)

Stejně kritický je Novák i k vizím „demokratického komunismu“ či socialismu „s lidskou tváří“, na jejichž adresu napsal: „*Československý model socialismu s lidskou tváří, jinak řečeno demokratický komunismus, je tedy nejen iluzorní, ale po roce 1989 naprosto anachronický. Dochází-li za komunismu k demokratizaci, nevede to k nějakému demokratickému komunismu, ale ke zhroucení komunismu.*“ (s. 137–138)

Termín přerušená revoluce obhazuje i slovy: „*Jeden z nejlepších důvodů ve prospěch užívání termínu ‚přerušená revoluce‘ k charakterizování pražského jara je podle mého názoru to, že Československo druhé poloviny šedesátých let odpovídalo předrevoluční situaci, jak ji popisují specialisté. Mezi typickými příznaky citujeme zejména ‚dezerci intelektuálů‘, [...] ale také slabost hospodářství a vlády, jakož i konflikt mezi starým režimem a novými silami.*“ (s. 232) Jde o pozoruhodné postřehy, byť není jisté, že je česká společnost vezme za své. Novákova práce představuje důležitý vhled do událostí, které stály na počátku definitivního rozchodu

české společnosti s komunismem. Až sovětská okupace totiž mnohým ukázala, že vize československé cesty k socialismu pod vedením KSČ je pouhou iluzí.

Michal Pehr

■ Vojtěch ČURDA

Ladislav Štoll.

Přiběh komunistického ideologa a formování československé kultury ve 20. století

Academia, Praha 2022, 476 s.

Více než tři desetiletí zastával vysoké funkce v komunistickém systému, přesto (či snad právě proto) je téměř zapomenut. Ladislav Štoll, známý dnes širšímu publiku jen jako autor sekernického referátu *Třicet let bojů za českou socialistickou poezii* (1950), se dočkal objemného životopisu, který vznikl z disertační práce obhájené na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v roce 2018. Jeho autor Vojtěch Čurda nevstupoval na neprobádaný terén: zejména kulturní politice padesátých let, kdy se Ladislav Štoll dostal na vrchol své kariéry – v té době byl kromě mnoha dalších funkcí rektorem Vysoké školy politických a hospodářských věd, ministrem vysokých škol, ministrem školství, ministrem kultury, poslancem a členem Ústředního výboru KSČ – se věnovala řada historiků a literárních historiků. Za všechny můžeme jmenovat třeba Jiřího Knapíka, Michala Bauera nebo pamětnickou perspektivou ovlivněného Alexeje Kusáka. Nepočítáme-li však normalizační paján Jaroslavy Heřtové (*Ladislav Štoll*. Horizont, Praha 1986), ucelený životopis tohoto funkcionáře dosud chyběl.

Autor líčí život Ladislava Štolla (1902–1981) chronologicky od dětství v měšťanské rodině na Malé Skále, kde byl jeho otec nájemcem hotelu s restaurací, přes jeho odchod do Prahy, kde se nejprve živil jako bankovní úředník a později jako komunistický publicista, protektorátní peripetie až po získání důležitých mocenských funkcí v druhé polovině čtyřicátých

let. Méně prostoru věnuje zpochybněné Štollovy pozice s nástupem reformní politiky a jejímu zpětnému zisku na počátku normalizace.

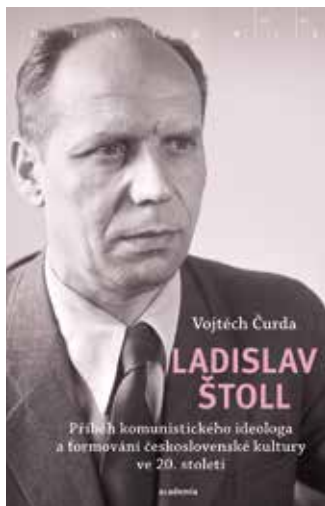
Vždy se „zdravým jádrem“

Z knihy číší celkem sympatická snaha „oddémonizovat“ Štolla, setřást z něj některé příliš příkré odsudky, jimiž jej častoval například Václav Černý ve svých vzpomínkách (*Paměti III: 1945–1972*. Atlantis, Brno 1992), a zasadit ho do kontextu doby. Celá kniha ale nakonec svědčí o tom, že Štoll si kritiku svých současníků spíše zasloužil. Sledujeme smutný životní příběh muže, který v mládí propadl komunistické ideologii a dal se do služeb komunistického aparátu. Za celý život nikdy nezakolísal, vždy šel se „zdravým jádrem“ strany a ta se mu dokázala bohatě odměnit. S Vojtěchem Čurdou lze jistě souhlasit v tom, že ani v padesátých letech se nedá „*hovořit o zřetelné linii a dichotomii mezi stranickými a státními aparáty z jedné strany a těžce zkoušenými i pokoušenými literáty ze strany druhé.*“ (s. 402) Mnozí pozdější žuriví Štollovy kritici, jako například citovaný básník Jaromír Hořec (který však neodešel do exilu, jak se v knize mylně uvádí na s. 393), v padesátých letech zastávali podobné postoje jako náš funkcionář. Byli tu však také spisovatelé vyhnaní do exilu, zavření v lágrech nebo odsouzení k psaní do šuplíku. K nim autor Štolla nijak nevztahuje. Podtitul knihy, který naznačuje, že Štoll bude vyložen v kontextu „československé kultury 20. století“, je silně zavádějící: v meziválečném období autora zajímá pouze levicová a komunizující kultura, jež ale tvořila jen výšeč tehdejší kulturní scény. Referenční rámec pro poválečné období pak představuje komunistická kultura a jí konformní autoři (o slovenské kultuře tu nepadne ani slovo).

V úvodu ke své knize autor akcentuje generační hledisko a píše, že Štollův život pojal „*jako osud příslušníka československé ztracené generace.*“ Tu definuje jako lidi narozené kolem roku 1900, pro něž byla „*iniciačním prožitkem první světová válka.*“ (s. 23)

Toto vymezení je minimálně zvláštní a česká literární historie s ním nepracuje. Termín „lost generation“ je známý v kontextu anglo-americké literatury, jeho autorství se připisuje Gertrudě Steinové a užívá se pro autory narozené v osmdesátých a devadesátých letech 19. století, které skutečně formoval bezprostřední zážitek světové války. Kdo se u nás narodil v roce 1900, na vojnu se již nedostal a české země také ležely daleko od všech frontových linií. Můžeme samozřejmě mluvit o tom, že lidi, kteří dospívali v době Velké války, ovlivnila dobová atmosféra, ztráta blízkých (otec Ladislava Štolla zemřel na tyfus ve vojenské nemocnici, kde se léčil z válečného zranění), nedostatek potravin apod. Sám Čurda o pár stran dále píše o tom, že tento pojem je „poněkud zavádějící, protože redukuje tuto generaci pouze na příslušníky levicové avantgardy“ (s. 25) K té však Štoll nikdy nepatřil, naopak často polemizoval s jejím hlavním intelektuálním průkopníkem Karlem Teigem. V roce 1900 se navíc narodili i autoři, kteří měli zcela jiné ideové zázemí (např. Zdeněk Kalista či Josef Knap).

Přestože autor využil impozantního množství pramenů, v jeho výkladu zeje zvláštní césura v podobě dvouletého pobytu Ladislava Štolla v Moskvě od listopadu 1934 do prosince 1936. Ten je tematizován přesně v jedné větě: „Pro Štollův osobní vývoj se zdá být proto důležitý dvouletý pracovní pobyt v Moskvě v roce 1935, kam se vydal i s manželkou profesionálně překládat Marxovy a Engelsovy spisy.“ (s. 112) Když byl tento pobyt důležitý pro Štolla, proč ne také pro jeho životopisce? Dalo by se očekávat, že Štoll v Moskvě během dvou let navázal řadu kontaktů, nějakým způsobem reflektoval každodenní život a vnímal, či naopak přezíral utužující se represivní systém. Čtenář se o tom ale nic nedozví. Podobně se Čurda vyrovnal s dalším pozoruhodným pobytem Ladislava Štolla v Sovětském svazu, a to po invazi vojsk Varšavské

smlouvy v roce 1968, jemuž je v knize rovněž věnována jedna věta: „Po okupaci Československa v dramatickém rozhraní let 1968–69 odcestoval Ladislav Štoll na pozvání Sovětské akademie věd do SSSR, kde přečkal napjaté období politického zvratu.“ (s. 374) Pro vysoké komunistické funkcionáře, jakým Ladislav Štoll bezesporu byl, je napojení na sovětský stranický a bezpečnostní aparát klíčovým aspektem jejich kariéry. Pokud tento faktor autor biografie nezohlední, odsuzuje se do role popisovače stínů.

Nebyl schopen přijímat jiné názory

Dalším nedostatkem Čurdovy knihy je, že nevěnuje dostatečnou pozornost Štollovu soukromému životu a nepokouší se o psychologický rozbor jeho pohnutek. Štollův příklon ke komunistické ideologii je líčen jako svého druhu konverze, jež ho připravila i o vztahy s příbuznými (aniž by bylo řečeno s kterými), proč ale právě tento synek z dobře situované rodiny konvertoval ke komunismu a v této víře ho nedokázalo zviklat nic, dokonce ani sovětské tanky v roce 1968, zůstává neobjasněno. Tento problém nedokáže vyvážit ani dovětek z pera Štolla vnuka, dokumentaristy Martina Štolla, nazvaný *Autorita Ladislava Štolla v rodinném kontextu*, byť se zde dozvíme řadu pozoruhodných de-

tailů, například to, že dědeček „nebyl schopen přijímat jiné názory (případně nesouhlasy) tak, aby to v něm nevěřelo a aby prostě nevybuchl“ (s. 420)

Některá autorova tvrzení se nezdaří být dostatečně podložena prameny. Když například uvádí, že Ladislav Štoll byl v roce 1931 propuštěn z Živnostenské banky, protože publikoval v komunistickém periodiku článek kritizující poměry v tomto finančním ústavu, neodkazuje na žádný archivní dokument, ale pouze na vzpomínky Štollova syna Ivana. Takto zásadní věc by si však žádala samostatnou rešerši, protože rodinná orální tradice bývá v podobných situacích dosti ošidná.

Naopak je třeba ocenit Čurdovu vyváženou analýzu činnosti Ladislava Štolla během protektorátu, z níž vyplývá, že byl ve styku s lidmi, kteří se angažovali v odboji, ale postupoval velmi opatrně a prozíravě, což mu zřejmě spolu s jistou dávkou štěstí zachránilo život.

Autor přiznává, že Štoll nebyl „ani příliš originálním novinářem“ a používání aparátnického jazyka „bylo součástí jeho způsobu myšlení“ (s. 143) Zároveň však polemizuje s tezí, že byl „prototypem pouhého aparátníka“ (s. 402), a argumentuje tím, že s ním udržovali styky velcí tvůrci avantgardní levice jako Nezval, Teige či Biebl. To je skutečně pravda, jak ostatně dokazují i Čurdou citované dopisy. Kdo z nich ale považoval Štolla za sobě blízkého, nebo alespoň intelektuálně rovnocenného? A nemotivoval některé z nich v udržování kontaktů s mocným aparátčíkem především strach? Tyto otázky si autor knihy bohužel nepoložil.

Čurdova kniha tak zůstává někde na polovině cesty. Snáší sice velké množství materiálu, ale některé peripetie Štollova životopisu vynechává nebo redukuje. Další životopisec Ladislava Štolla se bude muset místo na jeho intelektuálně sterilní publicistiku zaměřit na to, jak fungoval v zákulisí komunistických aparátů.

Petr Zídek